

1

ŘÍJEN 1940 – DUBEN 1941

Poté, co v soluňském exilu koncem roku 1939 zemřela Ernstova manželka Thesa, mu Marie napsala dopis, v němž vyjadřovala svou upřímnou soustrast. Ukončila tak tři a půl roku trvající bolestivé mlčení, které přervalo jejich přátelství. Marie Ernstovi napsala na jaře 1940, ale on si její dopisy začal schovávat až následující podzim, kdy si konečně vyznali lásku – „zasnoubili se“, jak se Marie později vyjádřila. V okamžiku, kdy vstupujeme do konverzace, už od doby, kdy byla celá její rodina nucena uprchnout ze Sudet, uplynuly více než dva roky, včetně osmnácti měsíců německé okupace. Krátce po invazi začali Němci a české protektorátní úřady zavádět protižidovské zákony omezující společenský prostor všech, které považovali za Židy. Už 21. června 1939 vydal říšský protektor Konstantin von Neurath zákon týkající se židovského majetku, kterým zavedl na území protektorátu norimberské rasové zákony. Další zákony omezovaly pracovní příležitosti židovského obyvatelstva. Židé nesměli navštěvovat veřejné školy, směli nakupovat jen v určité, předem stanovenou hodinu, byl jim zapovězen vstup do veřejných parků, restaurací, muzeí, městských lázní, divadel nebo kin. Pro Židy navíc začal platit zákaz

vycházení, podle kterého nesměli po osmé hodině opustit své domovy. O těchto zákazech se často byť nepřímo dočteme i v Mariiných dopisech, přestože si Marie musela dávat dobrý pozor na cenzora, který kontroloval každý řádek jejích dopisů Ernstovi. Se zmenšující se „židovskou mapou“¹ a postupující „společenskou smrtí“² jí obnovený kontakt a vztah s Ernstem nabízel možnost úniku před skutečností světa neustálých perzekucí. Tou dobou prožíval Ernst posledních čtrnáct dní míru před tím, než se Řecko stalo obětí útoku fašistické Itálie. I když se boje Soluni vyhnuly, Ernstova vnučka Erika vzpomínala na zhoršující se podmínky a atmosféru ve městě s příchodem zimy: „V novinách se objevovaly titulky hlásající jedno vítězství naší armády za druhým. [...] Uplynulo pár týdnů a objevily se první zranění. Chodidla zasažená gangrénou, amputované nohy. První mrtví, a pak další a další... Všechny hrůzy války. Zima byla stále tužší.“³

¹ Helena Petrův. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011, s. 206.

² Marion Kaplanová charakterizuje tímto pojmem, který zavedl Orlando Patterson, situaci Židů v nacistickém Německu ve třicátých letech 20. století. Viz Marion Kaplan. *Between Dignity and Despair: Jewish Life in Nazi Germany*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1999.

³ Erika Myriam Kounio-Amariglio. *From Thessaloniki to Auschwitz and Back: Memories of a Survivor from Thessaloniki*. London: Vallentine Mitchell 2000, s. 25n.

Marie Baderová, Karlín
 Terezínská 24⁴
 Monsieur Ing. Ernst Löwy,
 Thessaloniki, Odos koromila 3

Karlín, 17. 10. 1940

Můj milý Ernste!

Včera přišel Tvůj dopis z 8. říj. a já už na něj dnes odpovídám; sama si nedokážu vysvětlit, proč s tou odpovědí tak pospíchám, ale moje myšlenky jsou stále u Tebe, přeji si zase si s Tebou popovídat; můj Bože, jak jenom k tomu mohlo takto dojít? Jak toto všechno bylo a je možné? Mám takovou radost a tak moc mne těší to, co stojí v Tvém prvním dopise, srdečně Ti děkuji za upřímnost a důvěru ke mně. Tolik mi toho takto vracíš, dodáváš mi odvalu, jak to nikdo jiný nedokáže, dokážu lehce snášet všemožné nesnáze, skutečně, tak jak předpokládáš, pohodím vzdorně hlavou a řeknu si: a teď o to spíš, no ano, vyplatí se žít, život stojí za to, aby se žil, je krásné ho žít! Ach, dokážu se tak dětsky radovat z Tvoje srdečnosti a dobroty, a jak by bylo krásné, kdybys byl tady se mnou! Teď se mne také zmocňuje silná touha; jak ji zažehnám? Tím, že Ti píšu, že si představuji, že nyní sedíš tady vedle mne, všechno možné si vyprávíme, vládne tu smích a žerty, pro a proti. Pak nad sebou zavrtím hlavou a ptám se, jsem to já nebo nejsem, proč toto všechno? Je to, čeho se dopouštím, špatné? Ne, říkám si pak, když pomyslím na své zásady, vždyť Ty je znáš! A tak chci děkovat osudu, že mne obdařil Tvým přátelstvím a chci tento poklad uchovávat a strážet jako nejcennější statek, abych jej jednou mohla ocenit a uctít tak, jak si představuji. A chci prosit Boha, aby

⁴ Před válkou i po ní Vítkova, Terezínská se tato ulice jmenovala jen v letech 1940–1945 (pozn. překladatele).

se mi to podařilo, abychom zůstali zdraví a dobré mysli, aby opravdu došlo ke shledání!

Poté, co jsi mi objasnil veškeré pochyby, které ve mně vyvolal Tvůj před-předposlední dopis, už se nehněvám, jak vidíš, podávám Ti ruce, jsme zase spolu docela, docela zadobře. Ale přece jen Ti musím říci, proč jsem byla doopravdy nešťastná. Když jsem Ti psala, že nikdo nesmí narušovat naše přátelství, odpověděl jsi mi, jestli třeba není hlavní příčinou ta velká vzdálenost, protože člověk podléhá vnějším vlivům.

Beru na vědomí Tvoje ujištění, že dopisy, které Ti píšu, nikdo jiný nečte. Je to tak správné, jsou to čistě naše záležitosti, které nikoho třetího nemohou zajímat, a když to vím, mohu Ti psát mnohem otevřeněji, budeme se tedy oba držet naší zásady, že? Naplňuje mne hrdostí a trochou štěstí, jelikož přiznáváš, že milé slovo ode mne je pro Tebe balzám.

Inu, Ernstili, to ve mně přece jen vzbuzuje pocit štěstí, v tom případě se účel mého života naplnil, a pokud Bůh dá, že zůstaneme naživu a shledáme se, pak poznáš mé upřímné pohostinství se všemi těmi zamilovanými jídly, o kterých básníš; pak mne poznáš také ze strany, ze které jsi mne doposud ještě neznal a která Ti dokáže, že Tvé přátelství ke mně nebylo omylem. Pokud by ses o toto přátelství, proměněné v čin, nadále ucházel, pak bych na Tebe měla jen jedinou prosbu: hled, abys zůstal zdravý a mladý a takový jako doposud, příber pár kilo, nedopusť, aby Tě tato doba připravila o odvalu.

Člověk v této době vůbec nemusí mít výčitky svědomí z toho, že žije u svých nejbližších příbuzných nebo se od nich musí nechat živit. Doba se natolik vymkla z běžných měřítek, že se rozdíl mezi tím, co je moje a co Tvoje, setřely tak jako nikdy dřív. A ten, koho osud méně zasáhl, by se měl s tou největší samozřejmostí dělit s druhým. Připadá mi, že

břímě toho, kdo přijímá, je mnohem větší nežli toho, kdo dává; však se to zase jednou změní. Z Tvého líčení se dá usuzovat, že Tvoje Hella je znamenitá ženuška, díky ní je Tvůj život hezký a příjemný a já ji mám stále raději. Vždycky mi imponovala celou svojí povahou. Celkově mi připadá tak krásné, že je ti dopřáno prožít toto přechodné období mezi tolika krásnými mladými lidmi a v tak krásné zemi; ano, Ernstili, v tomto ohledu Tě měl Pánbůh rád! Můžeš mi to opravdu věřit! Z Tvého tak zajímavého líčení soudím, že máte ještě všeho dostatek a mnoho věcí tak lacino, a ta krásná vinice,⁵ no to musí být nádhera, moci tam prožít jediný den, méně příjemní jsou ti moskyti. Ale i my máme ještě všeho dost, co se potravin týče, lístkový systém funguje bezvadně, vládne v něm bezvadný pořádek a spravedlnost a jsem úplně spokojená.

Z Ameriky⁶ nás přítelkyně⁷ informovaly, že si Edith s manželem, švagrem a švagrovou pronajali poblíž města domek a hospodaří v něm, muži chodí do zaměstnání. Kde je Greta, nepíší a o ni mám vlastně největší starost. Dnes Ti pošlu Ulliho⁸ adresu, protože se bojím, že mi třeba jednou už ne-

⁵ Jedná se o malý pozemek dvanáct kilometrů od Soluně, který před válkou koupil Ernstův zeť a s Ernstovou pomocí tu vybudoval malý domek. Rodina sem jezdila každý víkend.

⁶ Role poštáka mezi Británií a Československem se zhostil Mariin newyorský bratranec Eman Benisch.

⁷ O svých dcerách Edith a Gretě hovoří Marie v dopisech jako o „přítelkyních“; píše o nich, jako kdyby byly ve Spojených státech, a nikoliv ve Velké Británii. Nikdy nezmiňuje přímo Sheffield (kde pracuje Edith), ale občas o něm hovoří jako o Chicagu.

⁸ Fritz Ullmann (1902–1972) byl bratranec Mariiny matky. V dopise se hovoří o adrese ředitelství Světového židovského kongresu a ženevské organizace RELICO (Relief Committee for the Warstricken Jewish Population), kde Ullmann za války působil jako zástupce Židovské agentury. Byl přesvěd-

budeš moci psát. Už bych si vůbec nedokázala představit, že by Tvé dopisy přestaly chodit, a věřím, že se tomu chceš vyhnout? Proto si prosím poznamenej: dr. F. U. Genf, Schweiz Nr. 44, Rue de Paquis. Může Ti také poskytnout informace o poměrech v zemi, ze které jsi nedostal žádnou zprávu.

Brzy budu muset končit, už mám málo místa. Kdybys měl čas a chuť, začni si pro mne psát deník a pošli mi z něho občas stránku, protože chci o Tobě vědět spoustu věcí. A já Ti to oplatím a budu Ti vyprávět ze svého života v posledních 4,5 letech různé věci, o kterých si budu myslet, že stojí za to, pokud to dovolí prostor v dopisech, tj. pokud s tím budeš souhlasit.

Pozdravuj ode mne prosím všechny kolem sebe, napiš hned, jak budeš chtít, pro mne to nikdy nemůže být moc brzy, a napiš toho prosím opravdu hodně! Zdravím Tě z hloubi srdce a jsem stále Tvá, moc

na Tebe myslící Mitzi

Soluň, 26. 10. 1940

Moje milá Mitzi!

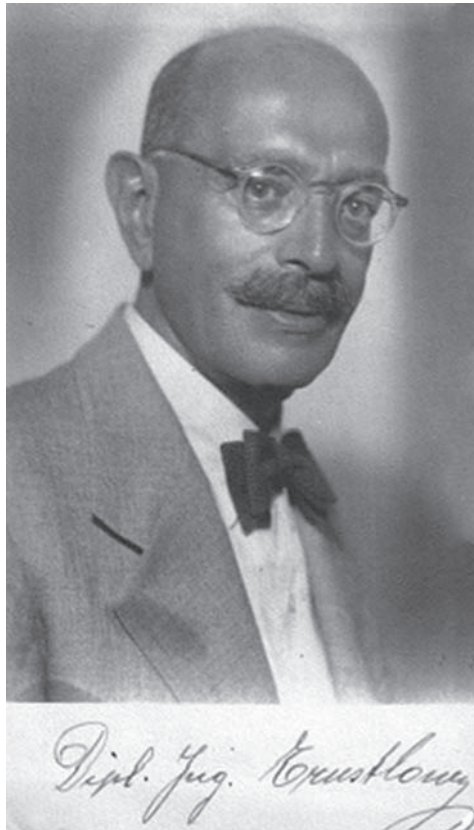
Velice Ti děkuji za Tvůj láskyplný dopis ze 17. t. m., který jsem dnes dostal. Přečetl jsem ho třikrát, abych se ujistil, že se mi to nezdá, že je všechno skutečné. Mé myšlenky byly po celou tu dobu s Tebou a musím přiznat, že jsem očekával tento dopis a žádný jiný. Jakýkoli jiný obsah by pro mne byl býval velkým zklamáním. Skutečnost, že se milujeme, mne nepřekvapuje tolik jako Tebe. Byla tady už od našeho

čeným sionistou a udržoval kontakt s židovskými komunitami na nacisty okupovaných územích. Vysloužil si všeobecné uznání za své snahy o pomoc Židům v Československu.

mládí a jenom jsme ji naší samozřejmou zdrženlivostí stále potlačovali. Co se škádlívá, to se rádo má. A v tomto směru jsem toho udělal dost. Přesto nejsem tak plný optimismu jako Ty, nicméně doufám, že jej ještě získám. Ano, máš docela pravdu, když říkáš, že život má ještě cenu, ale bude nám dáno, abychom tuto cenu realizovali? Doufám v to a přeji si to snad ještě vroucněji nežli Ty, protože jsem si tuto věc jistě dříve uvědomoval. Děkuji Ti mnohokrát, že jsi hned poté, co sis to uvědomila, otevřeně dala najevo své city. Na to, jestli je to špatné, si odpovíš jistě už sama, ale je to více než to, je to povinnost. Obávám se jenom, že si, milovaná, o drahocennosti této věci děláš příliš velké představy, pro mne samozřejmě nemůže být nikdy dost veliká.

Zdravotně se cítím dobře a budu se snažit zůstat zdravý. Jsem však, ačkoli své city nemohu dávat vždy otevřeně najevo, vůči lásce velice vnímavý, jako většina lidí, prostě protože je čistá. Asi teď pochopíš, proč jsem ve svých dopisech neustále psal, že chci zpátky. Možná že válka přece jen skončí trochu dřív, aby nám zbyl ještě čas na štěstí. Nesmíš tolik mluvit o břemeni let. Nemyslím, že je nějaký důvod se stydět, nýbrž pouze se radovat, ovšem jen pro nás. Přece dostatečně víš, co si myslím o příbuzenství. To všechno nehraje žádnou roli. V tomto ohledu je zdravý jenom naprostý egoismus.

Tvůj slib, že nebudeš má slova nikdy chápat tak, jako bych Ti jimi chtěl působit bolest, je samozřejmý, prostě protože je samozřejmé, že Tě nikdy nebudu chtít urazit, k těmto případným slovům musejí obě strany připojit to, co je přiměřené situaci, která mezi námi existuje. Drž se toho, nikdo nás nesmí rušit, ať už by to byl kdokoli. Jestliže jsem kvůli tomu vyjádřil pochyby, byla to pouze starost a strach, protože jsi už častěji těmto vlivům podlehla. Je mou přirozeností nemluvit nikdy jinak, než smýšlím, a jestliže někdy z ohrady

2. Ernst Löwy

zubů,⁹ nevyklouzne žádné milé slovo, ještě pořád to není úmyslné ubližování. Víím, že jsi měla kolem sebe množství něhy a lásky, které byly vyjádřeny i slovy, to se u mne

⁹ Volný citát z Homérovy *Iliady*, zde pro překlad použita verze O. Vaňorného (pozn. překladatele).

nedá očekávat, ale čin nahrazuje slova. Když to budeš mít na paměti, milovaná Mitzi, nedočkáš se ode mne žádného zklamání. Právě na počátku je dobré, když se člověk chová přirozeně a nedovolí vzniknout žádným falešným očekáváním. Je vlastně zbytečné to psát, protože už se známe dost dlouho, nikdy jsem se nepřetvařoval. Víím, že potřebuješ mnoho lásky a něhy, ale já mohu poskytnout jen takovou, která je upřímná. Nemohl jsem tento dopis včera už dopsat do konce a dnes, když teď pokračuji, už vypukla válka mezi [Itálií a Řeckem].¹⁰

Text zde končí, zbytek chybí.

Odesláno ještě před tím, než 26. října přišel Ernstův dopis.

Karlín, 22. 10. 1940

Můj milý, dobrý Ernstili!

To bylo dnes ráno ale radosti, když jsem držela v rukou Tvůj dopis, jelikož jsem počítala podle posledního termínu, že Tvůj příští dopis dorazí teprve o tři dny později, ještě k tomu mám domácí vězení, protože mi zrovna teď není moc dobře, doufám však, že jen přechodně, nemusíš si dělat starosti. Tudiž si s Tebou mohu nerušeně porozprávět, moje největší potěšení. Nejprve vřelý dík za Tvá milá přání, také bych si přála trošku hezkých časů, no musíme doufat a věřit v budoucnost. Ve Tvém dopise byla jen jedna hořká pilulka, to je Tvůj enormní úbytek na váze, to se mi vůbec

¹⁰ Itálie napadla Řecko 28. října 1940. Invaze selhala a italská armáda byla nucena se stáhnout. Soluň nebyla přímo ohrožena.

nezamlouvá, proti tomu musíš rozhodně něco dělat, abys co nejdřív zase pořádně přibral, to opravdu nejde, milý Ernstili. Ano, kdybys byl tady, brzy bych Tě vykrmila, věděla bych docela přesně, jak na to, takhle tu ale sedím se svými znalostmi a nemohu je uplatnit. Kdybych věděla, že by to Helle bylo vhod, poslala bych jí pár dobrých receptů na knedlíky, co myslíš, milý, mohu to risknout, odpověz mi na to prosím.

Dr. Gallus¹¹ pravděpodobně ještě bydlí s rodinou tady, asi ne v Říčanech, viděla jsem ho nebo jeho dceru už častěji, daří se jim jistě docela dobře, jako ostatním. Poptám se a budu Tě informovat.

Budeš chtít zdejší židovské noviny?¹² Nevím sice, jestli je mohu posílat, ale bylo by potřeba, aby sis je mohl přečíst, protože vidím, že odtud nejsi pryč léta,¹³ nýbrž už desetiletí, odpusť, že jsem upřímná, pořád se možná nedokážu vyjádřit tak, jak bych ráda, ale je to prostě tak, ráda bych Ti nějak prospěla, pokud je to tady možné.

Přítekyne nás právě nechaly pozdravovat u příležitosti našeho sobotního rodinného dne, vládla všeobecná radost. Dvojice bydlí s jedním bratrem a nejmladší sestrou v domě na venkově nedaleko Chicaga, dům jim dala k dispozici jedna spřátelená rodina, ta mladší je způsobná, šťastná hospodyně, starší chodí do zaměstnání, vypadá to, že žijí velice spokojeně, a já z toho mám velkou radost.

¹¹ JUDr. Ervín Gallus (*1882), jeho žena Valerie (*1891) a dcera Eliesa byli 21. října 1941 deportováni do Lodže, kde přišli o život.

¹² *Jüdisches Nachrichtenblatt* – Židovské listy byl týdeník vydávaný Židovskou obcí (*Kultusgemeinde*) v letech 1939 až 1945. Vycházely v něm nové protizidovské zákony vydávané německými a českými úřady, články podporující myšlenku emigrace Židů, ale i nabídka rekvalifikačních kurzů.

¹³ Kvůli cenzuře hovoří Marie o změnách, k nimž došlo v Československu od Ernstova a Thesina odjezdu v březnu 1939, jen v náznacích.